

Ийэ тыл сурук-бичик күнүн сценарийа.

Попова Прасковья Игнатьевна
учитель домашнего обучения
МБОУ Техтюрская СОШ им. А.Д Широких
Хангаласский улус

Ийэ тыл сурук-бичик күнүн сценарийа.

Сыала, соруга: Үөрэнээччилэргэ ийэ тыл күүһүн, кэрэтин, хомуһунун ингэриш. Ийэ тылынан киэн туттуу, өрө тутуу, туттуллар эйгэтин кэнгэтэргэ туруулаһыы, үлэлээһин.

Туттуллар матырыйаал:

Саха бастакы лингвист учуонайа Семен Андреевич Новгородов туһунан презентация, экран, компьютер, кинигэ быыстапкаата, « Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин» туһунан мультфильм

Аралдьытыы буолар сирэ: сахалыы киэргэтиллибит олохтоох библиотека киинэ.

Бытааччы.

Үүннэ ийэ тыл күнэ

Үүннэ үөрүү-көтүү өрөгөй күнэ

Күн ахсын маннык буолуобуң

Ийэ тылбытын өрүү өрө тутуобуң!

Үтүө күнүнэн күндү үөрэнээччилэр, убаастабыллаах учууталлар, биирэм ыалдьыттар!

Бүгүн саха норуотун биир ураты, дьоһун дьоро күнүн бэлиэтии муһуннубут. Бары билэрбит курдук, Төрөөбүт сахатын тылын сайыннарыыга-чинчийиигэ олобун анаабыт, саха алфавитын төрүттээбит, бастакы лингвист Семен Андреевич Новгородов төрөөбүт күнүгэр түбэһиннэрэн, Саха Өрөспүүбүлүкэтин бастакы Президенэ Михаил Ефимович Николаев ыйаабынан 1996 сыллаахтан Олунньу 13 күнэ «Төрөөбүт тыл уонна сурук-бичик күнүнэн» олохтоммута. Онон сыл айы бу ый устата бүтүн республика үрдүнэн киэн далааһыннаах үлэ ыытыллар. Саха тыллаах барыта иитиллибит ийэ тылын харыстыыр, көмүскүүр, сайыннарар үлэбэ кыттыһар.

Түүр тылыттан төрүттээх,

Монгол тыла модьоболоох,

Тоңус тыла тулааһыннаах,

Нуучча тыла дурдалаах,

Сахам сайдар тылыгар

Саргы талаан буолуохтун!

Быйылгы сыл Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр «Култуура сыла».

Онон олохтоох култуурабын киинин, С.П. Федотов аатынан театр салайааччытыгар Филиппова А.А уонна Ой орто оскуолатын оболоругар тылы биэрэбит.

(Оскуола оболоро саха тылын туһунан хоһооннору биирдии-биирдии ааһа-ааһа киирэн тураллар.)

Алын сүһүөх кылаас учуутала Анисимова Е. Н:

Эдэр көлүөнэ ыччаппыт
Кэхтибэт кэрэни кэрэһилээ,
Үтүө дьоммут
Этэн хаалларбыт тылларын
Кэнэбэһин толкуйдаа!
Сахалыы санабытынан
Сааһылаан этиллибит санаалары
Сыаналыы үөрэниэбин,
Үрдүккэ дьулуһуоһун!

Алын сүһүөх кылаас учуутала Попова П.И:

Чыычаахха — чыычаах чуопчаарар тыла,
Сүүрүккэ — сүүрүк сипсийэр тыла,
Этиннэ — этин эрчимнээх тыла —
Илгэлээх истин ийэ тыл буолар.
Оттон бу миэхэ ийэм биэрбит тыла,
Олоһум тыла,
Тапталым тыла —
Мин төрүт тылым, мин ийэ тылым
Саргылаах сахам
Сангата буолар.

Алын сүһүөх кылаас учуутала Иванова Д.Н:

Төрөөбүт төрүт тылбыт
Ийэ мичээринии минньигэс,
Аҕа алгыһыныы амарах эбит.
Төрөөбүт төрүт тылбыт
Элиэнэ энээринии эриэккэс,
Алаас симэбинии сиздэрэй курдук.
Төрөөбүт төрүт тылбыт
Олонхо курдук алыбынан,
Тойук курдук кэрэтинэн
Умсугутар буолар эбит.
Олох ханнык да ыар түгэнигэр
Ийэ тылгыттан абыралы булуон,
Кини баай байҕалыгар тиксэннин
Баай дууһаланыан,
Өлбөт өйдөнүөн.

Бытааччы.

Сахам тыла, сайдам сангам,
Сайа охсор сылаас иэйиим...
Сахам тыла, санаам күүһэ,
Сайдар-үүнэр тирэх тылым.
Сахам тыла – ийэм тыла,
Сахабын диэн, мин киэн туттуум.
Ийэ тыл күнүнэн

Сахалыы сурук-бичик уонна ийэ тыл кунугэр аналлаах бүгүнгү тэрээһингэ олохтоох библиотекабыт туттаах үлэһитигэр Васильева Эмилия Николаевнаҕа тылы биэрэбит. *(Төрөөбүт сахатын тылын сайыннарыыга-чинчийиигэ олобун анаабыт, саха алфавитын төрүттээбит, бастакы лингвист Семен Андреевич Новгородов туһунан кэпсиир)*

Презентация, кинигэ выставката

(1917 сыллаахха Семён Андреевич Новгородов уонна Николай Егорович Афанасьев аан бастакы “Сахалыы сурук-бичик” диэн букубаары таһаартарбыттара. Оскуолаҕа саха тылын үөрэтии, нэһилиэнньэни төрөөбүт тылынан ааҕарга-суруйарга уһуйуу бу букубаартан саҕаламмыта. Саха сиригэр сорох уокуруктарыгар саха тыла алын сүһүөх оскуолалар бары кылаастарыгар үөрэтиллэр буолбута. Кэлин, 1922 сыллаахха, “Бастаангы сурук-бичик” диэн ааттаах санга сахалыы букубаары таһаартарбыта. Онтон 1923 сыллаахха “Сурук-бичик. Оҕо ааҕар кинигэтинин” диэн баай, интэриэһинэй ис хоһоонноох букубаар күн сиригэр көрбүтэ. Семён Андреевич Новгородов алтаабытыгар олобуран, 1920 сылтан 1930 сылга диэри барыта 200 араас кинигэ, учуобунньук күн сиригэр көрбүтэ. Ити курдук, Саха сиригэр дьону ааҕарга-суруйарга үөрэтэр былааннаах, судаарыстыба өттүттэн күүстээх үлэ саҕаламмыта. Саха үөрэхтээх чулуу дьонун өгөлөрө – уонунан тыһыынча үөрэҕэ суох дьон үөрэхтэммитэ, уопсастыба олобун араас эйгэтигэр кыттар кыахтаммыта. Бу ситиһии А.Кулаковскай, С.Новгородов, Николай Егорович Афанасьев, П.Ойуунускай, Алампа Софронов саха норуотугар анаан айбыт-туппут үлэлэрин түмүгэ этэ.

Хайа да омук төрөөбүт тылын билэр, таптыыр, сыаналыыр кэнчээри ыччаттаах буоллабына, тыыннаах буолар, салгыы сайдар кыахтанар. Тыл - бүтүн норуот национальной баайа, кэлэр кэскилэ!

*Эдэр көлүөнэ ыччаппыт
Кэхтибэт кэрэни кэрэһилээ
Үтүө дьоммут
Этэн хаалларбыт тылларын
Кэнэ5эһин толкуйдаа!)*

Вед: Кунду учууталлар, уорэнээччилэр, ыалдьыттар! Кундэ «Төрөөбүт тыл» диэн хоһоонун ааҕарга ынырабын. *(бары тэннэ презентацияны корон туран аа5аллар)*

Төрөөбүт
Төрүт тыл,
Сөрүүн
Сүөгэй курдук,
Сүрэби-быары
Сөрүүргэтэр,
Убаҕас отон
Уутун курдук,
Улахан куйааска
Утаҕы аһарар,
Сырдыгыныны көөннүбүт
Сылгы кымыһын курдук,
Тостор куйааска
Тоҕулу ханнарар...

Иитиллибит
Ийэ тылбыт
Иинэбэс сири
Имэнинэн-быйанынан
Ибиирэн биэрэр...
Саппа
Садарах уотунан
Күтүр харананы
Күлүмнэтэ сырдатар...
Ийэ тыл —
Быстар-ойдор күннэ
Быһаһал-абырал буолар,
Өлөр-сүтэр күннэ
Өрөһүлтэ буолар

2. Сахалыы «Бизэ ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин» туһунан мультифильм көрүү.

Оҕолор салама онгортон ыйыылылар, харысхал онгортон кэтэллэр,
мультифильмтан раскраска.

3. Сахалыы оонньоулар.

Ытытааччы : Манан Ийэ тыл күнүгэр аналлаах үөрүүлээх тэрээһиммит
түмүктэнэр,
П. Ойуунускай эппитинии, САХА ТЫЛА САЙДЫАН БАҒАРАБЫН сайдыа
диэн ЭРЭНЭБИН! Сахалыы сайаҕастык санарар, иэйиибитин истинник
этинэр Ийэ тылбыт үйэлэргэ сүппэккэ үүнэ сайда турдун!